

KAVGA

DEDELER KONUŞUYOR

ALİ HAYDAR CELASUN DEDE

*Toplumumuzda az rastlanan kendini yetiştirmiş insanlardan,
Ali Haydar Celasun Dede'yle uzun uzun konuştuk. Derin bir kültür
ve bilgi birikimine sahip olan 66 yaşındaki Celasun Dede'yle yaptığımız,
kitap halinde yayınlamayı da düşündüğümüz konuşmaların bir bölümünü
arkadaşımız Mercan Köklü bu sayımız için yayına hazırladı.*

HACI BEKTAŞ-I VELİ
ŞENLİKLERİ
ÖZEL EKI

Dede, KAVGA okuyucularına kendini tanıtır mısınız?

Aslen Tunceli'liyim. Şenuşağı aşiretindeyim. (Aslı Simuşağı. Sim gümüş, Dersim gümüş kapı demektir). Karadonlu Canbaba'nın ocağından, bu soyağacını sürdürerek geliyoruz. Rivayet o ki, Canbaba ağuşu içiyor bal eyliyor. Ondan sonra kendilerine Ağuşen anlamında "Ağuşanlı" olarak hitap ediliyor. Mayıs 1925 tarihinde Kayseri'ye sürgün gelmişiz. Benim doğumum da bu tarihte.

Büyükanem, annem, babam ile 108 kişi, Kayseri Bez Fabrikası'nın temelini kazmış, fabrikayı kurmuş, fabrikanın ustaları olmuşlar. Annem, o fabrikadan yetişip sonradan Sümerbank genel müdürü olan İbrahim Etçioğlu'nun ustasıydı. Babam Ahmet Celasun Dede, 1925 isyanından dolayı İstiklal Mahkemesi'nde Ali Çetinkaya tarafından yargılandı, çıktı. Alevi Dedeliği yapmaktan 15 yıl hapis yattı.

26 yıllık eşim de, ben de tiyatro sanatçısıyız. Birlikte 17 yıl köylerde tuncem tiyatrosu yaptık. Kendisi şimdi Berlin'de bir resmi kuruluştaki tiyatro rejisörü olarak çalışıyor. 14 yıldır Berlin'de yaşıyorum.

Tiyatroyu nerede öğrendiniz?

Tiyatroyu Halkevleri'nde, Ertuğrul Muhsin hocanın yanında 7 yılda öğrendim. Muammer Karaca'yla, Ayla Algan'la, Kerim Afşar'la, tanınmış birçok tiyatro sanatçısıyla oynadım. Anthony Perkins, Gene Hackman gibi uluslararası sanatçılarla oynadım. Brecht'i sağlığında gördüm, Brecht tiyatrosunun kurallarını iyi bilirim. ODTÜ'de tiyatro dersi verdim.

Ama, hiç tahsil görmedim, "okumamış" bir insanım. Diplomam yoktur, ama her fakülteye 3 yıl, 5 yıl gidip, anfilerde dersleri dinleyerek kendimi yetiştirdim. Bilim *okunarak* elde ediliyor. Ben de 6-7 bin kadar kitap okudum. *Mecelle*'yi okudum, İslam hukukunu öğrendim. Siyaset dahil her konuda tartışabilirim. Türkiye'de gezip dolaşmadığım yer yoktur. Halkın arasında oldum, halktan öğrendim.

Gençliğimde Aşık Veysel'le, Ali İzzet'le birlikte oldum. Orhan Kemal'i, Orhan Veli'yi, Enver Gökçe'yi, Ahmet Arif'i, Yılmaz Güney'i ve yaşayan aydınlarımızın pek çoğunu yakından tanıdım.

Bütün bunlara rağmen, 55 yaşına kadar hemen hemen hiç konuşmadım diyebilirim. 11-12 yıldır konuşuyorum. Dedelik yapmaya başlayalı da 4-5 yıl oldu. "Yahu" dedim kendi kendime, "bu ne rezalet, ben tarihte kavga vermişim". Sonra babamın mezarını ziyaret ettim ve Alevi toplumuna laf söyletmemeye anamın-babamın üstüne yemin ettim.

Dede, sizin gibi kendini yetiştirmiş bir insana toplumumuzda az rastlanıyor. Bu birikimin yazılara, kitaplara yansımış olması gerekir, değil mi?

17 tiyatro, 3 şiir kitabım var, birkaç kitap tutacak kadar seminerlerim, konferanslarım var. Epeyce bir de elyazmam var. Hazırladığım son kitabın adını "Alevilik Bir Sır Değildir" koydum. Aleviliğin sorunlarını, dost ve düşmanlarını inceleyorum.

Kitapta hangi görüşleri işliyorsunuz?

Türkiye bir yangının içindedir, dinci gerici hıza geliyor. 163.madde Nakşibendiler, gerici tarikatlar için kaldırıldı.

Bu, gerici azdırıcaktır. Kendi içinde bölünmüşlüğüne rağmen bütün gerici örgütlenmelerin Alevi insanına karşı ittifak halinde olduğunu düşünüyorum. Ta şeyhülislam'dan, halife döneminden beri, imzalanmış gelmiş kararları var. Yalnız Almanya'da İslamcılarının elinde 3 tane radyo, televizyon kanalı vardır. Propagandalarını yapıyorlar.

Bizim ise İstanbul, Ankara gibi bir iki yer dışında cemevimiz yok. Cem yapmıyor, ibadet edemiyorsun. İstanbul'da Şehzadebaşı'nda, Aksaray'da Alevi olduğunu söyleyemiyorsun. Üsküdar'da, Alevi diye insanın evinin önüne dinamit koyuyorlar. Çorum, K.Maraş, Sivas, Tunceli olaylarının betelerinin sahnelenmesi beklenmelidir. Zaten devlet olan güc, öldürmeyi siyasi hak görüyor.

Bakın, faşist Türkiye'nin Alevilere dönük bandı var. Eski MHP'li (ve kültür bakanı) Zeybek, "Pirler dergahına yüz sürerek, geçmişinden utanıyorum, Pir beni affet" diyor. Akıllarınca "bizden yahu, o da bizden" derdiyecekler. Bunlar neden Alevi "dostu" kesildiler? Yakın geçmişte "ya Pir, ya Yunus" diyenlere silah çekiyorlardı. Neden devlet Hacı Bektaş'ı, Yunus'u sahipleniyor? Bunun altını biraz deşelemek lazım.

Manevradır bunlar, devletin

oyunu. Devletin Alevilerin yanında olma gibi bir derdi yok. Devletin kendi bekası için böyle tutum aldığı tarih boyunca görülmüştür. Alevileri vakıflarla vb. devletin içine çekme girişimleri var. Bir takım dergiler Alevilerin sırtından Alevicilik oynarken, İran'dan gelen Şia'ların da, "namaz bizim için haktır" diyerek Alevileri camiye çekmek gibi düşünceleri var.

Öte yandan, mecliste adamın biri Alevilerin anasına küfrettiği zaman, "ben Aleviyim" deyip milletvekili seçilenler ağızlarını açmıyorlar. Kimi aydınlar da gidip kültür bakanının kültür şiltini, bilmemesini alıyor. Türk solu Kürt milliyetçisi kesildi. Alevilikteki uyanıştan ise rahatsız. "Alevilik de ne imiş canım! Gericilik!" Çirkin şeyler bunlar. Dedeler uyuyor mu?

Çok tehlikeli günler geliyor. Bunu Alevilere haber vermeyiz, "deneyimlerimiz gelecek tehlikeyi haber veriyor" diyebilmemiz gerekiyor. Ve ilkin Dedeler uyarılmalı, aydınlığa kavuşturulmalıdır. Bu haberi vermezsek, halkımız der ki, "siz bizi bu konuda hiç uyarmanız ki, vebali size." Tarihteki anlayışla paralel kuracak ve söyleyeceksin: "Pir Sultan 'İstanbul şehrinde o sahib-i devlet, tacı tahtıyla sallanmalıdır' demişti. Sen niye bugün devleti sallamıyorsun kardeşim benim?"

Alevi toplumu ayağa dikildiği zaman mesele başkalaşır. O, İngiliz oyununa gelerek dikilmez. Gericiliğin şahlanması önünde duvar olacak olan Alevilerdir. Tarihten bu yana görevimiz budur.

Tüm oyunları bozmanın koşulu, Alevilerin siyasi örgütlenmesi, mutlaka işçi sınıfıyla bütünleşmesidir. Alevilerin de işçi sınıfı gibi, zincirlerinden başka kaybedecek birşeyleri yok. Aleviler, en büyük dostlarının işçi sınıfı olduğu gösterilmeden mücadeleye çekilirlerse yanlışlıklar doğar.

Benim gönlümde yatan aslan, Alevi insanına kimliğini hatırlatmak, Alevilerden Hacı Bektaş-ı Veli'nin özüne sadık kalarak örgütlenmelerini beklediğimizi anlatmaktır.

Biraz önce "İran'dan gelen Şia'lar" dediniz. Anadolu Alevileriyle onların farkı nereden geliyor?

Biz de İmam Cafer-i Sadık'ı severiz ama İran Şialarıyla değer ölçülerimiz farklı. Biz ne Ali'nin Küfe'de bırakmış olduğu Aleviyiz, ne Hüseyin'in Kerbelâ'daki Alevisiyiz. Bizler Anadolu'da yenden şekillenen, ayrı bir renge, toprağa, ayrı bir mayaya kavuşan Alevileriz. İran'da Şiilik devlet olup şimdiki Sünniliğe yakınlaşıırken, Anadolu toprağı

Anadolu toprağı bizi halk muhalefetine yöneticileri olarak yetiştirdi. Bu, Aleviliğinin ilerici vasfıdır.

ğ bizi *halk muhalefetine yöneticileri* olarak yetiştirdi. Bizi tarih içinde olgunlaştırmıştır. Bu, Anadolu Aleviliğinin ilerici karakteri, vasfıdır.

Anadolu, Alevileri nasıl değiştirdi?

Alevilik Ali'den, Hasan'dan, Hüseyin'den çıktığı şekliyle Türkiye'ye gelmedi. Geldiği biçimiyle de kalmadı, kabuk değiştirdi. Biz, Türkmen boyları, Tahtacılar, Yürükler olarak Horasan'dan, Tebriz'den, Orta Asya'dan, Alevi inancıyla geldik. (Bir iddiaya göre dedeler, İmam Rıza'ı Mankır'dan getiriyorlar. O da Türk kökenli. Anadolu'ya gelir gelmez, kendilerini imamlara benzertir şekilde 12 ocak kuruyorlar ve isimlerini kendi mahlaslarından, lakaplarından, aşiret koşullarından alıyorlar.)

Yeni topluma, iklime yerleştiğimizde çevremizde Rumlar, Ermeniler, Çerkezler, Yahudiler, Kürtler vardı. Hanefiler, Şafiler, Hanbeliler, Hristiyanlar vardı. 48 ayrı uyuktan insan mozaiği bir Anadolu.

İktidar Selçuklu'lardaydı. Ezilmenin ne demek olduğunu bildiğimiz için, ezilmişlerin yanında yer aldık, ittifaklar aramak zorunda kaldık. Hanefiye, Şafiiye gidemedik. Rumlarla, Ermenilerle, Yahudilerle vb. bağımız oldu. Tüm ezilenlerle tarih boyunca kardeşçe yaşadık. Ermeniler Osmanlı katliamında çoluk çocuklarını bize emanet ettiler. Alevi

insanı, Kürt ezileniyle de beraber olmuştur. Bu olmasaydı Maraş bölgesindeki Alevilerin bir bölümü Kürtçeyi nasıl öğrenecekti? Ama Kamuran İnan'la birlikte olmamıştır. Alevinin Şafii, Nakşibendi kafasıyla hareket eden Kürt ile de, Nurcu, Süleymancı kafasıyla hareket eden Türk ile de beraberliği olamaz.

Bu entegrasyon sürecinde, Anadolu halklarının kültür geleneklerinden Aleviliğe katkılar oldu. Onlar da bizden etkilendiler. Aleviliğin dinamizmi, dünya görüşü geliştirdi. Belli gelenek ve göreneklerimiz - Ali'yi, 12 imamı, Kırkları sevmek gibi - devam ettiren, inancımızda ve felsefemizde diyalektik değişiklikler oldu. Yani Anadolu bizi yeniden yoğurdu.

Biz allahı da Ali'yi de, iktidarı da Dede'leri de eleştirdik. Tanrıtanımazlığa kadar vardık. "Kıldan ince kılıçtan keskin köprüler yarattın kulların geçsin diye, hele biz şöyle duralım ilkin sen geç tanırım" dedik. "Ne anan var ne baban, sen benzersin neye yüce tanırım" dedik. Onu hem yücelttik, hem eleştirdik. İran Şiaları bunu yapamadılar.

"Benim tanırım, kabem insandır" dedik. Günlük yaşantı ve kültürümüzü kendimize din, dinimizi de kültür yaptık. Semahla bütünleştik. İnancımızın gereklerini Cemde yerine getirdik. Üretimden ve koşulların bize verdiği "halk muhalefetine sözcüsü" olma görevinden kopmadık.

İslamiyet dinin dogmalarının içinde kalırken, biz edebiyatı dini motifler yerine koyduk. Felsefi, edebi doktrini Şeyh Bedreddin'le, Ortaklar'da insanların ortaklaşmacı hayatı yaşadıkları yepyeni bir kasaba yaratarak verdik.

Alevilerin kültürel birliğini sağlayan dil hep Türkçe oldu. 670'e yakın halk ozanımız var. Hepsini Türkçe söylemiştir. Hepsinin içeriğinde toplumsal olayları yargılama, insanları kaynaştırma, dostluk, kardeşlik vardır.

Bizde Hacı Bektaş-ı Veli var. Şah Hatayi, Yunus Emre, Pir Sultan var. Aşık Veysel, Ali İzzet, Arif Sağ var. Yavuz, Musa, Muhlis var.. Sayısız değer var. Türkiye'de başka hiçbir toplum kesiminde bu bolluk yoktur. Tükenmez kabile gibi ozan yetiştiriyoruz.

Anadolu Aleviliğinin bu biçimlenmesinde Hacı Bektaş-ı Veli'nin rolü ne oldu?

Türkiye'de nerede bir dede üretici bir olay geliştirmişse, Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli'ye borçludur. Türkçenin bu kadar güzel, pürüzsüz kalmasını, Türkiye'de Türk insanını, Anadolu Aleviliğini Hacı Bektaş'a borçluyuz.

Kayseri Rum diyarına Horasan'dan bir Hacı Bektaş-ı Veli geliyor. (Kendisi hacı değildir, hacca gitmemiştir. Belki de halk, sakallı külahlı görünce ona "hacı" demiştir.) Ağabeyi Şevket, Baba İshak isyanlarında 1262'de Niğde Ulukışla önlerinde Selçuklularla yapılan savaşta kılıçtan geçirilerek ölenlerdendir.

Bu yenilginin ardından Hacı Bektaş-ı Veli sır olur, dağlara çıkar. Sonradan Ürgüp yakınlarına gelir. Dersim'e, Sivas'a, Malatya'ya, Elazığ'a gidebilirdi, Tokat'a, Çorum'a, Amasya'ya, Merzifon'a, Gümüşhacıköy'e gidebilirdi. Alevilerin yoğun, çoğunlukta olduğu bölgelere gitmiyor. Ahi Evran'ın bulunduğu - ilk işçi örgütlenmesinin başladığı - bölgeye geliyor, postunu seriyor. Adını halkın verdiği bu yerde, bugün üniversite diyebileceğimiz okulunu kuruyor.

Postu serince, kırk makamda 12 postu

temsil eden, dağılık, örgütlenmemiş durumda olan Alevi dedelerini davet ediyor, biraraya topluyor. Bir sempozyum yapıyor. Hacı Bektaş-ı Veli bazı tezlerle ortaya çıkıyor. Belli bir tartışmanın sonunda, Hacı Bektaş-ı Veli hepsini ikna ediyor. O oniki dede, "eyvallah, haklıdır, senin dediğin doğrudur, liderimizsin" deyip Hacı Bektaş-ı Veli'ye biat ederek oniki postu oraya atıyorlar. Çok sonra Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nün ilk temeli olan yerde, Hacı Bektaş'ın üniversitesi böyle kuruluyor.

Dedeler burada ne öğreniyorlar?

Dergahta tarih, bilim, edebiyat, müzik gibi konular öğretiliyordu. İslamiyetin ise müzikle, dansla, resimle ilgisi yok. Ve ilk mezunlar gitmediler, kalıp öğretmenlik yapmaya başladılar.

Dergahta, Hacı Bektaş-ı Veli kimde ilerleme olduğuna bakıyor, ona icazet veriyor, "gidin irşad edin" diyor. Hacı Bektaş-ı Veli dergahında ceylan derisi üstüne icazet yazılıp, onun mühürüyle mühürlendiğinde, o kişi Dede olarak görev yapabiliyordu. Sarı Saltık gibi, Abdal Musa gibi.

Hacı Bektaş döneminde dergaha Alevi soyundan gelmeyenler de geldiler. Torlak Kemal gibi Ermeniler, Börklüce Mustafa geldi. Orada eğitim gördüler, Alevi oldular. Tırnağından saçına kadar ona inandılar.

Dergahta yetişenler 12 ayrı doğrultuda yayıldılar. Türkiye'nin çeşitli yerlerine, doğuda Tunceli'ye batıda Amasya'ya, efendime söyleyeyim Kahraman Maraş'a, Romanya'ya, Bulgaristan'a, Arnavutluk'a, Girit'e, Kıbrıs'a gittiler. Öğrendiklerini, inançlarını yaydılar. Alevilik bugüne böyle geldi.

Aleviliğin yaşaması için üniversite kuran Hacı Bektaş-ı Veli, insanlığın bir güneşiydi. Onun üniversitesinden Abdal Musa'lar, Yunus'lar, Pir Sultan'lar çıkmış, yüzlerce alim yetişmiştir.

Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli dergahında 7 yıl hizmet vermiştir. Yunus, ormandan odun toplarken dumanı eğri çıkmasını diye odunun düzgününü toplardı. Bir öykü anlatayım size. Yunus Eskişehir'den gelip Hacı Bektaş'tan tuz aldığında ona derler ki "Yunus, tuz alma akıl al". "Yok" der, "anam bana onda tuz vardır dedi". Yunus Hacı Bektaş'tan tuzu alır, hayvana yükler. Hayvanı dereden geçirirken tuz ıslanır, erir gider. O zaman akli başına gelen Yunus, "akıl alsaydım bitmezdi" diyerek geri döner ve dergaha girer.

Devlet bugün bu Yunus'a sahip çıkmaya çalışıyor. Çünkü benim diye sunacağı güzel değeri yoktur.

Evet, Hacı Bektaş-ı Veli'ye, Yunus'a tutumları hem kendi değer yoksunluklarını, hem de Aleviliği özünden sapıtırma çabalarını yansıtır.

Devlet her yıl yapılan Hacı Bektaş-ı Veli törenlerine katılıyor, "destekliyor". Ama devletin bir politikası daha var: Hacı Bektaş-ı Veli dergahının şimdi başında bulunan müze müdürü dahi Mevlevidir. Sonra, "Hacı Bektaş-ı Veli'nin Piri Ahmed-i Yesevi!" diyorlar. Yalan ama, niye? Çünkü Ahmed-i Yesevi Sünnilerin Piri. Böylece, Aleviler Yesevi'nin sayesinde varolmuş oluyor.

Bu oyunları bozacağız. Birlikte, işçi sınıfından kopmadan, aydın dedelerin sayısını artırarak bozacağız. Gençlere Aleviliğin tarihin her döneminde başkaldırdığını, kültürel misyonunu anlatarak, haksızlığa bununla köprüler kurarak,

özüne uygun Hacı Bektaş günlerini yapacağız. Hacı Bektaş-ı Veli Türküyle Ermenisiyle bütün toplumun müzidir.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin Mevlana'yla bir ilişkisi olup olmadığını da aydınlatasınız.

Böyle bir tarihi kayıt yok. Hacı Bektaş-ı Veli Mevlana ile ne mektuplaşmıştır ne de yanyana gelmiştir. Zaten dünyaları çakışmıyor.

İkisi de kendi alanlarında ilerici. Ama Mevlana *devletin*, Hacı Bektaş-ı Veli ise *halkın* yanında duruyor. İslamiyette müzik yasakken Mevlana müziği, dansı getiriyor. İlerici fonksiyonu budur. Öbür tarafta devletle uzlaşmıştır. Selçuklu'nun Anadolu'da yaptığı her olayı kapatmak ihtiyacını duymuştur.

Hacı Bektaş-ı Veli'de bu yoktur. O, "yetmiş iki milletin hepsine bir nazarla bakacaksın" demiş, çalışan, üreten insandan yana olmuştur. Şeriatı, namazı, haccı reddetmiş, gönül ibadetini getirmiş, tanrıyı insanda aramıştır.

Celasun Dede, Balım Sultan hakkında ne düşünüyorsunuz?

Balım Sultan bu olayı karıştıranlardan biridir. Hacı Bektaş'ta cami yoktu. Sonradan Osmanlı tarafından, Balım Sultan zamanında ilave edilmiştir.

İslamiyette kadının erkeğin yanında toplantiya girmesi, namaz niyaz eylemesi yasaktır. Alevilikte ise cem kadına açıktır. İslamiyette resim yasaktır, Alevilikte değildir. İşte böyle bir gelenek ve görenek İslamiyeti rahatsız ettiği için oraya cami ilave etmişlerdir.

Yeri gelmişken Alevilerin ibadetinden, Aleviliğin ilkelerinden söz edelim ister-seniz.

Bizim camimiz, haccımız yok. Kabemiz insandır. Biz insana, cemale taparız. Cemal cemale geliriz. Böylesine bir olayda namaz kılmamıza gerek yok. Cemimiz var.

Alevinin günlük ibadeti 3,5 dakikayı bulmaz. "Ya Ali, ya 12 imam, ya Hızır, ya Hıdır." Din de, iman da, ibadet tarzı da bu. İbadet, insanın içini temizlemek değil midir? Ben temiz değilsem 40 bin defa hacca da gitsem, 100 bin defa eğilip doğrulsam da kimseyi kandıramam.

Bizim cemlerimiz bin ibadete bedeldir. Cemde hiçbir zaman insanlar arasında çelişki koymayız. Dostluğu ve kardeşliği, yalnız cemde bulunanlar için değil, tüm dünyadaki insanların kardeşliğini konuşuruz. Bize göre "72 millet birdir".

Evet, biz Yezid'e lanet okuruz, Muaviye'ye de, Osman'a da. Neden? Ehlibeyt'e yaptıklarından dolayı lanet okuruz.

Ama bir gün İslam ümmetine söz söylediğimizi hatırlamıyorum. Çünkü biz insanın kötülük yapmayacağı düşüncesinden hareket ederiz. Çünkü akıl insanla birlikte başlar.

Sünni, Şafii İslamın ise, iktidarı elinde tutabilmek için Aleviliğe yaptığı iftiraların, hakaretlerin haddi hesabı yoktur. Muhammed diyor ki "Ali benim kapımdır". Ya Muhammed yalan söylüyor, Ali onun kapısı değildir. Ya da bunlar yalan söylüyorlar, Muhammed'in kapısından içeri hiç girmemişlerdir. Girmiş olsalar Ali'yi tutarlar, "Alevilerin kestiği yenilmez" ya da "gece onların yattıkları yatağı sabahleyin yak" demezlerdi. İçlerini temizlesinler.

Dualarla, düvazimamlarla, sazın teline iki tane dokunmakla, üç tane deyiş okumakla Aleviliğin bittiğini sanıyorlar. Alevilik o kadar değil.

Marks'tan önce ateizmi, solculardan önce kızıl bayrağı biliyorduk. Bizim cemimiz aynı zamanda halk mahkemesidir.

İleriye, deşime, bilime açık bir toplumuz biz. Doğayı imha etmeye de gitmemiş, bize yettiğince almışız. Hayvan vurmaya kınamışız. Kaygusuz Abdal, yaralı bir ceylanı vurduğu için Abdal Musa'dan hakaret işitmiştir. Bu prens, kendini affettirebilmek için Şeyh Bedreddin'in yanında kazan karıştırıyor. Ortaklar'da hizmet veriyor, ölüyor.

Biz niye "eline, beline, diline sahip ol" deriz? El üretmek içindir. Üretim en büyük olay. Orada kullanılmıyorsa, eline sahip değilsin. Dilinle bu üretimi, doğruları yayamıyorsan, doğrunun sözcüsü olamıyorsan, diline sahip değilsin. Cinsel ilişkilerini sarhoş yapma, yakın akrabalarla zinaya girme, doğacak çocuk hastalıklı doğar. "Beline sahip ol"un da anlamı bu.

İlkelerinin adamı ol, inançlı yaşa...

Tabii. Müsahip tutulurken "gelme gelme, gelenin malı, dönenin başı" denilir. Şunu söylüyorsun: "Arkadaş inancın yoksa gelme, burada ağır görevler var. Geldiğin zaman, yarın yanağından gayri herşeyde müsterek olursun, dönersen de içimizde sahip olduğun sırları götürüp dışarıda yayarsan başın gider."

Müsahipliğin temelinde yatan "kabemiz insan" anlayışı. İnsanı merkez alan bu tutum, Aleviliğin özünü, tanrıya bakışını da veriyor...

Tabii. Tanrı, insanlığın gelişmesiyle birlikte gelişti. Dünya öküzün boynuzunda dururken tanrı yerdedi. "Dünya yuvarlaktır" bilimiyle gökyüzüne çıktı. Onu oradan Alevi indirdi. "Senin evin

gökte değil, sen insandasin" dedi ve asıl yerine oturttu. İnsanı tanı yaptı, tanrıyı insanda buldu ve şöyle dedi:

Kırma hakkın binasını
Zira orada allah var

"Kıldan ince kılıçtan keskin" olduğu belirtilen, sırat köprüsü, aslında *hayatın kendisidir*. İnsanlar cambaz mı? Onları böyle köprülerden geçirmek tanrıya yakışmaz ki. Öbür dünyada değil bu köprü, burada. Hayatın kendisi kıldan ince, kılıçtan keskin bir köprüdür.

Bu köprüden geçmenin bir yolu var, insan olmak. Şerefsizlik, dedikodu yapmayacaksın. Güçlüyüm diye kadını dövmeyeceksin, başkasının hakkını almayacak, onun tepesine çıkıp kendine saltanat sağlamayacaksın. Senin için "bu adam şerefsizdir, şu insana hakaret etmiştir, şu kadını dövmüştür" denildi mi, işte sana cehennem. "Nasıl güzel dostum, birşeye ihtiyacın var mı?" dediklerinde cennettesin.

Yani, Dede bütün bunları bilecek ve taliplerine aktaracak, öyle mi?

Evet. Bir Dedeyi Dede yapan, okuduğu dua değil, aktardığı kültürdür, bilgisi, bilimidir. Dedenin görevi, geri düzeyde olan insanı ileriye çekmektir. Duayla ileriye değil, hatta geriye çekersiniz. Dualarda maddi değer yoktur, ama bir insanın sorununu çözmeye, onu bilimle aydınlatmada maddi değerler vardır. Denizaltıyı, gökteki uçağı, ray üzerinde 270 km. süratle giden treni, telefon ve telefaksı, uzaydaki uydularıyla bütün dünyadaki haberleşme sistemini yaratan işçi sınıfı varken dualardan keramet aramak, Aleviliği ileriye değil geriye götürür.

Batıl itikad ve inançların önüne zaten ancak bilim geçebilir. Bu bakımdan, Alevi Dede insanın maymundan gelişini, toplumların, dinin ve bilimin evrimini, Darwin'i, büyüculük sanatının resimle doğduğunu ve ilk büyücülerin ilk tanrılar olduğunu bilmek zorunda. Tanrıların çağını, peygamberleri, inançları, yersel ve göksel dinlerin kitaplarını, Budizmi, Brahmanizmi, ateizmi, dünyadaki siyasal-ekonomik gelişmeleri bilmek zorunda ki, halkına nereden nereye geldiğini anlatsın.

Kadınlara saldırganın mübah olduğu, bir kadının geçmişinin fahişelik olduğu iki şahitle desteklenirse ona tecavüz eden erkeğe ceza verilmemesinin yasallaştığı ülkemizde, Dede, Aleviliğin kadına bakışını bilmek zorunda. Alevilikte kadını horlamak yok. Kadına yalnızca kadın olduğu için değil, üretimde eşitliğimiz olduğu için, insani değerleri ön plana çıkarttığımız için saygı duymak var.

Yani, ben Dede olarak ilkökul öğretmen gibiyim. Senin ortaokulda, lise ve üniversitede okutacağın çocuk ilkökulda iyi okumamışsa, pırasa gibi sınıf geçmişse, sonunda böyle dökülür.

Her dede günde en aşağı 3-4 gazete, ayda 1-2 kitap okumak zorundadır. Çocuk geldi dedeye dedi ki; "Dede falanca kim?", "Dede, feminizm nedir?" Dede doyurucu açıklama getiremezse çocuk gidecek, onu başka bir yerden öğrenecek.

Dede dedeliğinin yanısıra iş-güç, meslek sahibi olacak. "Ben Dedeyim, evla'ı mürekkinden geldim" diye yan gelip yatmayacak. Diyecek ki, "dostum ben işçiyim, öğretmenim, motor mühendisliyim ve de Dedeyim. İşim bittikten sonra yarın, cumartesi günü cemimiz var,

orada ben konuşacağım”.

Bu sözleriniz, Dedelerin bugünkü durumuna ışık tutuyor. Sizce Dedelerin bugünkü geri kalışının, yaşamın dayattığı bazı gereksinimlere yanıt veremez duruma gelmesinin nedenleri nelerdir?

Buna geçmeden önce, Dedelerin tarihteki misyonlarını, ne yaptıklarını anlatmalı.

Dedelik, içine yatağını, yorganını koyduğun bir sandukaya benzer. Dedeler Hz. Pir'den aldıkları emaneti o sandukanın içinde bugünlere getirdiler. O kadar kınılmaya, kesilmeye, sürgün ve sorgulanmaya, iftiraya, saldırıya rağmen Dedeler emaneti bugüne getirdiler.

Diyeceksiniz ki, Anadolu'da Aleviliğin kitapları niye yok? Tarih boyunca saldırmışlar, bulduklarını yırtmışlar. Kimin hafızasında kalmış? Şiirlere varıncaya dek *Dedelerin* hafızasında. Eğer Dedelerimiz onları taşıyıp bugüne kadar getirmeseydiler Alevilik de kalmayacaktı. Yani Alevilik beyinden beyine, kuşaktan kuşağa Dedeler eliyle taşınan mirastır.

Dede, Alevi halkın eğitimcisi ve önderidir. Cemde halkın ihtiyaçlarına, sorunlarına, sorunlarına cevap bulurdu. Müşkülleri çözerdi. Tarih, hukuk, müzik, tıp... Bak, Dede ne kadar geniş bilgilere sahipti. Yararlı otları bilirdi. Kaynattığı otlardan ilaç yapar, hastalara verirdi. Talipleri “kerameti” Dededen bilirdi, ama insanın inancındaydı keramet, Dedede değil. Dede bir aracıydı orada. Görevi, bugün olduğu gibi, insanları, dünyayı güzelleştirmekti.

Cemlerde Dede gelip ilkin posta üç kere niyaz ederdi. Derdi ki: “Ey post, sen Hazreti Pir'den, bilim adamlarından bana miras kalan bir makamsın. Müsaade edersen bu makama vekil olarak, geçici olarak oturmak istiyorum... İçinizde buraya oturmama rızası olmayan var

mı?” Halk oylaması bu. “Rahat değil” derlerse, gidecek. “Rahat” derlerse, dede oturacak. Oturduğunda da kalkmak üzere oturacak. Makam geçici, “beni kabul ettiniz, artık ben gitmiyorum” demek yok. İşte size halk demokrasisi.

Şimdi, bu yapıda bugün nereye geldik?

Mustafa Kemal döneminde tekkeler ve zaviyeler kapatıldı, camiler kapatılmadı. Öbürleri camilerinde istedikleri işi yaparken, cem yapan köylere jandarmalar baskın verdi. Sünniler dirlik vermedi. Kaçak Alevilik yapmaya başladık. O zaman da eğitimde kopma oldu. Dedeler olarak öğrenemedik, öğretmedik. Kendimizi zamana uyduramadık, çağın bilimsel- teknolojik, toplumsal, ekonomik, siyasal gelişmelerini yakalayamadık.

Bunun yanında, yerleşik düzene geçilmesiyle, kentleşme ve kentlere göçle birlikte Dedelik makamı sallantıya uğradı. Dedelik köylerde varlığını korurken, şehirlerde çökmeye başladı. Dedelerle talipler arasında kontak kopmaya başladı.

Bunlar bugünkü dağınıklığı getirdi. Kitlenin hiçbir suçu yok. Evet, Dedeler çağın gerisinde kaldılar ama tükenmediler. En önemlisi, Anadolu Aleviliğinin Dedelere ihtiyacı *kalkmadı*. Sorunlara yine Dedeler cevap verecek.

Tüm bu söylediklerinizden “ne yapmalı” diye bir soru çıkıyor.

Türkiye'nin kurtuluşu Alevilere bağlı. Bunun için de Alevilik bir sır olmaktan çıkarılmak, Dedelik kendini yenilemek zorundadır. Dedeliğin, Aleviliğin mutlaka kurumlaşması sorunu var.

Birtakım dedeler diyorlar ki “Diyaret İşleri bize bir masa versin”. Kim verecek bu masayı? Cemleri yasaklayan, Aleviliğe karşı oyunlar içinde olan devlet. Hangi amaçla? Aleviliği kendi içine çekmek için. Ben bunun içinde yokum. Şu “vakıf” sözünden de bıktım. Vakıf

yasasına göre bilmem kaç milyarın Vakıflar Bankası'na depozit olarak yatacak. Bunu o banka kullanacak ki sen vakıf kurabilesin. Yani vakfa bağlı olmak da Sünni bir yere, devlete bağlı olmak. Niye bu düzenin çarpık yapısına bir de ben hizmet edeyim Alevi vakfıyla?

Dedelerin gelişmek için mutlaka eğitime tabi tutulmaları gerekir. Burada önemli birşey söyleyeceğim. *Dedeliğin içinde eğitici kadınların, dedebacıların yetişmesi gerekiyor*. Aksi takdirde Alevilik kadın konusunda tarihin gerisine düşer.

Nasıl bir eğitim olacak bu?

Bu eğitim bugün merkezi yapılmak zorundadır. Dedelik mi yapacağım? İlk bu okula (enstitüye, üniversiteye, neyse adı formüle edilir) gideceğim. 3 yıl okuyacağım, eğitim alacağım. Bu amaçla, Alevilerin üstyapıda örgütlenmesi gerekiyor. Tarihçilere, dinbilimcilere, edebiyatçılara, sosyologlara, ekonomistlere, siyasal bilimcilere, vb. uzman kadroya ihtiyaç var. Bu kadronun tamamının Dede, hatta Alevi olması bile gerekmiyor. Namuslu bilim adamı olmaları yetiyor.

Ne olacak orada? Server Tanilli, gel bakalım buraya, Dedelere tarih öğret! Edebiyatçı Ebuziddin mi, gel bakalım buraya, Dedelere edebiyat öğret! Sen iktisatçı gel, Dedelere iktisat öğret! Sosyolog, gel Dedelere sosyoloji öğret! Dilbilimci, sosyolog, pedagoğ, psikolog, doktor, hukukçu, tarihçi, ekonomici, edebiyatçı, felsefeci, matematikçi, fizikçi gibi uzmanların yanında bilgimi ilerleteceğim.

Okul bana diploma (berat) verecek. Hacı Bektaş-ı Veli döneminde beratta şu yazardı: “7 yıllık hizmetinin sonunda, dergahta eğitimin sonucu bu insan Dede olmaya hak kazanmıştır. Her yerde Alevilik ve Bektaşilik konusunda Cem yürütme, insan yetiştirme yetkisine haizdir.” Yine böyle olacak.

Alevi toplumunun içine böyle, bilimle silahlanmış bir Dede olarak gideceğim. Anadolu toprağında gelişmiş olan gelenek ve kültürümü de buna ekleyerek halkı eğiteceğim.

Yazın okul tatil oldu. 10 tane Dedemiz, 60 çocuk var. Her Dedeye 6 çocuk düşer. “Dede, bu çocukları al, kampa götür. Altı hafta bu çocukları eğit. Semah nasıl dönülür, cemde nasıl oturulur? Öğret.” Nasıl bir eğitim olacak bu? 7-14 yaş gurubu için bir eğitim. 14-25 yaş arası için ikinci aşama, 25'ten ötesi üçüncü aşama. 20 küsur milyona eğitim götüreceğiz. Bu bakımdan, çok bilgili, dünyayı bilen insanlar yetiştirmek zorundayız.

Bir nokta daha. Dedenin ücretini, bir fon oluşturup halk ödemeli. Ödemeli ki, halk desteğini çektiği zaman Dede kaybolsun. Devlet öderse bundan Alevilik kaybeder.

Yalnız Aleviliğin değil, Sünni emekçinin de, Şafii emekçinin de kurtuluşu Alevilere bağlı. Bunun için de, Alevilik bir sır olmaktan çıkarılmak, Dedelik kendini yenilemek zorundadır.

Söyledikleriniz, Alevi toplumundaki dağınıklığı gidermek üzere Dedelere ve ileride Dede olabileceklere yönelik, önemli öneriler. Ama, bugünkü devlet yapısı altında bu eğitim sistemini Türkiye'de kurmak olanaklı olmayabilir.

Bu bilimsel merkez Avrupa'da kurulamaz mı? Kurulur. Türkiye'de de kurulur. Ama herşeyden önce Aleviliğin kafasının yatması lazım bu işe. Devlet “kurdurmuyorum” dese bile Alevilerin bu işe soyunması, mücadele vermesi ve kurması gerekir. Eğer biz bu eğitim sistemini kurarsak, ileride buradan kim olursa olsun gelir Alevi Dedesi olur.

Dede soyundan gelmeyen birisinin de bilgisiyle, kültürüyle, ileride Dedelik yapabileceğini söylüyorsunuz.

Elbette. Hacı Bektaş-ı Veli döneminde çıkabilirdi. Aleviliğin doğrularını kim koyacaksa, Sünni olmuş, Alevi olmuş hiç önemli değil. Kaldı ki Alevilik kimsenin tekelinde değil. Bir söz vardır: “Çok Ali'ler Ömer, çok Ömer'ler de Ali çıktı.” Örneğin, Kerbela'da Mervan'ın kardeşi, Yezit ordusunu bıraktı, geldi Hüseyin'in yanında çarpıştı ve öldü. Bugün düvazımamlarda, cemlerde onun adını da anarız. Bir insan tanrıyı insanda görerek Alevi olabilir. Bu, bir Japon da, Afrika'daki bir zenci de olabilir. Bize ters değil. 72 millet bizim kardeşimiz.

Hacı Bektaş-ı Veli “yolu sürendir Dede” diyor. Dedelik bilim işi, yolu sürme sanatıdır. Sen yolu sür, gel bu makamda otur. Halkı irşad edebiliyor, onların sorularına cevap verebiliyorsan, gençliği sevebiliyorsan, kadını erkeğin önüne koyabiliyorsan Dede sensin. Kim Ali'nin tarihte çektiklerini, Anadolu'daki Alevi halkın çilesini anlayıp anlatabiliyorsa, kavgayı sürdürebiliyorsa, Dede odur. Yürükoğlu Alevi değil. Ama bence Dede. Çünkü Türkiye'de ilk defa Alevilerin yarasına melhem çaldı.

Celasun Dede, sol hareketin Aleviliğe takındığı tutuma ne diyorsunuz?

Devrimci örgütler tarihi kavramamış, “Alevilik gericiylik” diyorlar. Tarihsel gelişimi içinde, pratiğiyle Aleviliği değerlendirselerdi, onun ilericiğini, evrensel boyutunu görürlerdi.

Ama onları da eğitebilmek için, önce Alevinin kendisine “biz kimiz” diye sorması gerek. Kişiliğin, kendine saygın olmazsa kimliğin kaybolur.

Anadolu'da Alevi halkın Osmanlı'nın zulmüne, haksızlığına karşı büyük başkaldırıları olmuş. Yüzbin yüzbin kıyılmışlar, ama tükenmemişler. Bu yapılanmanın çocukları dünyadan göçüp gittiler mi? Hayır! Varlar, yaşıyorlar! Dedeler onlara diyecek ki: “Kardeşim devletin yanında yer alma. Bu düzene destek verme. Toplumsal muhalefetini yap, işçi sınıfının yanında yerini al. Çünkü sen de işçisin, emekçisin, ezilensin.”

Biz Türkiye'de bu mücadeleyi verdik. Daha da vereceğiz. Yalnız Aleviliğin değil, Sünni emekçinin de, Şafii emekçinin de kurtuluşunun burada olduğunu göstereceğiz.

Benim görüşlerim özette böyle. Görüşleri en güzel görüşler mağlup eder ve kaba kuvvet, arkadan konuşma, küfür, dedikodu düşünceleri mağlup edemez diye düşünüyorum. Türkiye'de yaşayan bütün siyasetlerle, dinlerle, mezhep ve tarikatlarla, teorisyen ve bilim adamlarıyla tartışmaya açığım ve hazırım. ●